

Bilgi Çağında Zorunlu Eğitim Üzerine

Dr. İbrahim Halil YURDAKAL
Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Eğitim, tüm canlılarda gözlenebilen ortak bir kültür aktarımı / paylaşımı süreci olup bu süreç insanlarda daha sistematik olarak organize olmuştur. Eğitim süreci, bireyin anne karnında başlayıp yaşamının son anına kadar süregelen bireysel ya da toplumsal tüm faaliyetlerin bir ürünüdür. Anne karnında bebeğin duyduğu sesler, dışarıdan gelen etkilere yönelik tepkileri eğitimin ilk basamakları olarak gösterilebilir. Uzun yıllar uzmanlar bebeklerin ilk öğrenmelerini doğumdan sonra edindiklerini belirtmekteydi. Ancak yakın zamanda yapılan araştırmalar bebeğin anne karnında anlama becerisini nasıl kazandığını, doğum öncesi bazı şeyleri nasıl hatırladığını ve bilgilerin dış dünyadan anne karnına nasıl geçtiği gibi sorulara yanıt aramaya çalışmaktadır. Uzmanlar bebeklerin belirli duyguları ve bilgileri anne karnında edindiğini bilimsel olarak ortaya koymaktadır (Petrovic, 2017). McElroy (2013) bebeklerin anne karnında ana dili ile yabancı diller arasındaki farkı anlayabildiğini, bilinenin aksine bebeğin dil öğrenimini anne karnında edinmeye başladığını belirtmektedir.

Eğitim uygulanış biçimine göre olumlu ve olumsuz nüanslar içerebilen kırılgan bir yapıya sahiptir. Eğitim bireyin ilgi ve ihtiyaçları olarak düşünülüp kurgulandığında bireye ve dolayısı ile topluma fayda sağlayan bir olguya dönüşürken, yönetim erklerinin hedefledikleri insan profilini ortaya çıkarma süreci olarak bakıldığında ise olumsuz bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ideal (olması gereken) eğitim sistemi arayışları devam etmektedir. Bireyin özellikle çocukluk ve gençlik

döneminde alması gereken ve onu "ideal yurttaş" yapacak olan planlı / programlı eğitim-öğretim faaliyetleri zorunlu eğitim süreci olarak adlandırılabilir. Günümüzde de devam eden ideal yurttaş yetiştirme çabasının tarihi, II. Meşrutiyet'e kadar götürülebilir ve II. Meşrutiyet'te olduğu gibi, bugün de "iyi yurttaş"ı şekillendirecek ve dönüştürecek kurum okullar olarak görülmektedir (Üstel, 2009). Bu noktada üzerinde durulması gereken "ideal yurttaş" kavramıdır. Toplumun ve bireyin geleceğini şekillendirecek olan zorunlu eğitim sürecinin temel bileşenleri bu "ideal yurttaş" kavramından ortaya çıkmaktadır. İdeal yurttaş kavramı esnek bir yapıya sahip olduğundan farklı perspektiflerde farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Toplumun kalkınması sürecinde bireyin topluma ve kendine faydalı olması için alması gereken eğitimi zorunlu eğitim olarak kabul ettiğimizde ideal eğitime yönelik olumlu bir bakış açısı geliştirebiliriz. Ülkemizde yurttaşlık eğitiminin genel özelliği, katılım ve haklar yöneliminden ziyade; edilgen, itaatkâr ve görevlere önem veren yurttaşlar yaratmaya çalışmasıdır (Kadioğlu, 2008). Ancak ideal yurttaş kavramının içeriği belirli şahısların ya da grupların istedikleri duygu ve düşünceler ile yapılandırılır ise zorunlu eğitim de bundan olumsuz olarak etkilenecektir. Burada esas sorun ideal yurttaş kavramının içeriğinin nasıl doldurulacağıdır. İdeal yurttaş kavramı tüm dünyada tarih boyunca tartışılan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Eski Yunan uygarlığında birçok filozof bu konu üzerinde düşünceler üretmiştir. Sokrates (MÖ 469-MÖ 399) buna örnek olarak gösterilebilir. Sokrates sorgulanmış, araştırılmış hayatı

yurttaş eğitiminin merkezine koyup bu noktada kendi hayatını feda etmiştir. Amacı her şeyden önce erdeme yani bilgiye sahip ideal yurttaşlar yetiştirmek ve bu sayede herkesin mutlu olduğu ideal bir toplum düzeni oluşturmaktır (Coşğun, 2014, s. 78).

Eğitim bilimleri fizik ve kimya bilimleri gibi zaman, mekân ve ortama bakılmaksızın benzer sonuçlar veren bir uzmanlık alanı değildir. Eğitim bilimlerinin temel uğraş noktası insan ve toplum olması ve kontrol edilmesinin zor olması nedeniyle her zaman benzer sonuçları vermemektedir. Bireyin ilgilerinin ve ihtiyaçlarının değişmesinde teknoloji, siyaset, din, ekonomi, savaş vb. etmenler rol oynamaktadır. Karahan'a (2009) göre insan, artan nüfusa ve eğitim koşullarına paralel olarak kolay bulunabilen ancak anlaşılması ve değerlendirilmesi oldukça zor olan bir varlıktır. Bu kapsamda bireylerin ilgi ve ihtiyaçlarını belirlemek hem eğitim bilimlerinin daha anlamlı hale gelmesine hem de ideal yurttaş tanımının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

1914-1918 ve 1939-1945 yılları arasında meydana gelen iki büyük Dünya Savaşı insanlar üzerinde huzursuzluk, sessizlik ve içe kapanıklığa yol açmıştır. Bu zaman diliminde (genel olarak 1925-1945 arası kabul edilir) yaşayan insanlara "sessiz kuşak" (silent generation) adı verilmiştir. Bu kuşak insanları savaşın getirdiği acılardan ve üzüntülerden etkilenmiş ve ihtiyaçları daha çok hayatta kalma üzerine kurgulanmıştır. Bu kuşak insanları geleneksel anlayış ile hüküm sürmüşlerdir. Savaşın bireyin ilgi ve ihtiyaçlarına etkisine "sessiz kuşak" uygun bir örnek teşkil edebilir. Strauss ve Howe (1991) sessiz kuşağı geçiş aşamasında olan, dikkatli, olaylara kayıtsız, risk almayan ve sessiz bir kuşak olarak tanımlamaktadır. Sessiz kuşak sonrası yaşayan bireyler (1950-1960) alan yazında baby boomer olarak adlandırılmaktadır. Bu kuşak savaş sonrası kıtlık ve yoklukları gördüklerinden çalışma ve bir işe sadık kalma eğilimi göstermişlerdir. Bu kuşak ile birlikte insanların savaşırsız bir toplum umutları artmış ve bu durum onların ilgi ve isteklerini etkilemiştir. Warnick (1993) baby boomer kuşağını en geniş birey sayısına sahip kuşak olarak belirtmektedir. 1960-1970 arasını kapsayan X kuşağı ise sessiz kuşak ve baby boomer kuşağı tarafından yetiştirildikleri için daha sessiz,

otoriteye itaatkâr ve uyumlu bireyler olarak tarihteki yerlerini almıştır. Teknolojinin ilerlemesi ile birlikte, artan bilgi birikiminin paylaşılması da hızlanmış ve bilgi çağına geçilmiştir. X kuşağı sonrası ortaya çıkan Y ve Z kuşakları işte bu bilgi çağının birer ürünleri olan özgürlük ve yaratıcılık kavramlarını hayat felsefesi haline getirmiş bireylerden oluşmaktadır. Bilgi çağında bireyler yaratıcı düşünen, farklılıklara odaklanan, özgürlüğü bir hayat felsefesi olarak gören bireylerin yaygınlaşması ile birlikte birey ve toplum ilgi / ihtiyaçları da bu nedenle değişmiştir. Krishnan, Bopaiah, Bajaj ve Prasad (2012) Y kuşağını dijital bilgiye aşina, yeni durum ve araçlara kolay uyum sağlayabilen, değişimlere açık, uzun dönem planları yapmayı sevmeyen, hayattan zevk almayı bilen, kültürel farklılıkları kabul eden ve hızlı bir hayat yaşayan bireyler olarak tanımlamaktadır. İ-jenerasyonu / iGeneration (Tari, 2011) olarak da adlandırılabilen Z kuşağı için iletişim ve paylaşım çok önemli olup Y kuşağından farklı olarak "çabalamaya" girmekte pratik düşünerek sonuca odaklanmaktadır. Bu duruma kolayca kaçmak da denilebilir. Kısaca özetlemek gerekirse zorunlu eğitimin uygun bir şekilde ortaya koyulması için ideal yurttaş tanımının yapılması gerekmektedir. İdeal yurttaş ise bireylerin ve toplumun ilgi ve ihtiyaçlarına göre değişkenlik gösterdiğinden günümüzde yaşadığımız bilgi çağını baz alarak ideal yurttaş tanımının yapılması gerekmektedir. Bilgi çağında bireylerin ilgi ve ihtiyaçlarını belirlemek çok zor bir süreç olarak görülmektedir. Bilginin hızlı değişimi beraberinde bireyleri de hızlı bir değişime zorlamaktadır. Bu kapsamda bireyin temel özelliklerini belirlemek yerine toplum geneline bakılması daha uygun görülmektedir. Bilgi üretmek, üretilen bilginin paylaşımı, özgür ve yaratıcı düşünme gibi özellikler toplumsal yapıda ilk göze çarpan özellikler olarak görülmektedir. Bu bağlamda bilgi çağında yapılandırılacak bir zorunlu eğitim sürecinde bilgi üretme, bilgi paylaşma, yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme ve özgürlük gibi kavramlar göz önüne alınmalıdır.

Herhangi bir konuda program yapılırken, öncelikle hedef belirlenmeli daha sonra ise mevcut durumun hedefin ne kadar gerisinde olduğunun tespiti yapılmalıdır. Bu kapsamda eğitim-öğretim faaliyetlerinde hedefler belirlenirken olması ge-

reken durum ile mevcut durum arasındaki fark analiz edilerek, bireylerin hangi konularda eksik olduklarının tespiti yapılarak, program geliştirme çalışmalarının planlanması gerekmektedir. Program geliştirme sürecinde bireylerin ihtiyaçları ve ilgileri belirlenerek de program geliştirme süreci planlanabilir. Bu kapsamda özellikle bilginin hızlı değişimi bireysel ve toplumsal ihtiyaçları da hızlı değiştirdiğinden programa hedefler koyup bireyleri bu hedeflere uygun eğitmek süreçte sorunlara yol açmaktadır. Bu nedenle bilgi çağının hızlı değişen kimyasına uygun olarak programlardaki hedefleri uygulamak yerine bireysel ve toplumsal ihtiyaçlara göre program hazırlamak daha yerinde bir davranış olarak görülmektedir. Bu noktada ideal yurttaş tanımının da yönetim erki tarafından değil birey ve toplum tarafından oluşturulması önem arz etmektedir. İdeal yurttaşın tanımının ve içeriğinin kaynağını belirledikten sonra bu sürecin nasıl işlenmesi gerektiğine yönelik adımlar atılmalıdır.

Zorunlu eğitim ile ilgili tartışılan bir diğer konu ise süre boyutudur. Zorunlu eğitimin süresinin belirlenmesinde de ideal yurttaş yetiştirme sürecinin etkili olduğu görülmektedir. Hedeflenen yurttaş profiline ulaşmak için alınması gereken eğitimin süresi ile zorunlu eğitimin süresi aynı olmalıdır. Aksi takdirde zorunlu eğitimde aksamalar dolayısı ile ideal yurttaş hedeflerinde sorunlar yaşanabilir. Toplumuna, devletine ve temel değerlerine bağlı bir birey yetiştirmek istendiğinde öncelikle bu temel kazanımların hangi yaşlarda kazanıldığı, hangi ilkenin / değerlerin hangi yaşta kazanılmaz ise düzeltilmesinin zor olduğu gibi konular önem arz etmektedir. Bilgi çağında ideal yurttaşın kapsamını ortaya koymakla birlikte ideal yurttaş için alınması gereken eğitim süreci de önem arz etmektedir. Bu sürece genellikle zorunlu eğitim süreci denilmektedir. Zorunlu eğitim, her öğrencinin katılmak zorunda olduğu bir eğitim-öğretim sürecidir. Zorunlu eğitim süreci tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de belirli zamanlarda uzatılmak belirli zamanlarda da mevcut duruma göre kısaltılmaktadır. 1824 yılında çıkarılan ferman ile ilköğretim sadece İstanbul için zorunlu hale gelmiştir (Akyüz, 2006). 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile ilköğretim, bütün kız ve erkek çocuklar için zorunlu okullar

olarak düzenlenmiştir. 1908 tarihli "Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-u Muvakkati" ile ilköğretim okulları 6 yıl ve zorunlu olarak düzenlenmiştir (Budak ve Budak, 2014). Cumhuriyet döneminde de Osmanlı'da olduğu gibi zorunlu öğretim bir türlü standart hale getirilememiş ancak konu ile ilgili daha ayrıntılı ve bilimsel çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. 1924 tarihli II. Heyet-i İlmiye ile ilköğretim 6 yıldan 5 yıla indirilmiştir.

5 Ocak 1961'de çıkarılan 222 sayılı ilköğretim ve Eğitim Kanunuyla ilköğretim okulları zorunlu ve zorunlu olmayanlar diye ikiye ayrılmıştır. İlkokul kademesi zorunlu olup, okul öncesi ve ortaokul ise zorunlu tutulmamıştır. Zorunlu öğrenim süresi 7-14 yaşları olup 8 yıla çıkarılmıştır. 1973 yılında kabul edilen 1739 sayılı "Milli Eğitim Temel Kanunu" ile zorunlu eğitim sistemi değişmiş ve ilköğretim 6-16 yaş arasını kapsayıp zorunlu hale getirilmiştir ve ilköğretim 8 yıllık zorunlu eğitim haline gelmiştir. 4306 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24. 3. 1998 Tarihli ve 3418 Sayılı Kanun gereği 1997-1998 yılından itibaren sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretim uygulamaya koyulmuştur.

Zorunlu eğitimi 12 yıla çıkararak ve kamuoyunda 4+4+4 diye adlandırılan 6287 sayılı ilköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 11 Nisan 2012 tarih ve 28261 sayılı Resmî Gazete yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve günümüzde de devam eden 12 yıllık zorunlu eğitim süreci yasallaşmıştır. Kamuoyunda zorunlu eğitimin süresinin uzunluğu ile ilgili tartışmalar olmakla birlikte çok az sayıda yeni düzenlemeye ilişkin öneriler olduğunu görmekteyiz. Zorunlu eğitim süresinin uzun olmasının gerekçeleri nesnel bir şekilde ortaya koyulmadan sürenin uzun olmasını eleştirmek bilimsellikten uzak bir yaklaşımdır. Bu kapsamda zorunlu eğitim süresini belirlemek için zorunlu eğitimde yer alması gereken dersler, beceriler, ilkeler ve benzer olguların tespit edilmesi elzemdir. Tablo 1'de zorunlu eğitim sürecinde (ideal yurttaş yetiştirme sürecinde) yer alması gereken ve bilgi çağında bireyin sahip olması gereken temel bilgi ve becerilere örnekler verilmiştir.

Tablo 1: Bilgi çağında zorunlu eğitim sürecinde bireyin kazanması gereken bilgi ve beceriler

Beceriler		Bilgiler	
Yaratıcı düşünme	Bilgisayar teknolojilerinin kullanımı	Temel düzeyde müzik bilgileri	Temel matematik bilgileri
Yaratıcı okuma ve yaratıcı yazma	Beden dili	Temel trafik bilgileri	Tarih bilgisi
Temel matematik becerileri	Deney ve gözlem yapma	Temel düzeyde aile ve çocuk bakım bilgileri	Coğrafya bilgileri
Eleştirel düşünme	Yabancı dil öğrenme becerisi	Ekonomi ve üretim bilgisi	Temel dil bilgileri
Teknoloji okur yazarlığı	Problem çözme	Doğa bilimleri bilgisi	Temel bilim ve deney bilgileri
Robotik kodlama	Kavram öğrenme	Fizik ve kimya bilgisi	İnanç / din bilgileri
Dil becerileri	Medya okuryazarlığı becerisi	Hukuk bilgileri	Fen bilimleri bilgileri
Yansıtıcı düşünme	Temel bilgi sunumu becerisi	Temel düzeyde araştırma yapma bilgisi	Sağlık ve ilk yardım bilgileri
Temel düzeyde tamirat ve onarım becerisi	Temel düzeyde çalgı aleti çalma becerisi	İntihal ve telif bilgisi	Temel iletişim bilgileri
Analitik düşünme	Etkili iletişim becerisi	Aile ve sosyal ilişkiler bilgisi	Tarım ve hayvancılık bilgileri
Kitle iletişim becerisi	Bilgi okuryazarlığı	Sağlıklı beslenme bilgisi	Bakım ve tamirat bilgileri
Görsel sunu ve görsel okuma	Bilgi arşivleme becerisi	Bitki ve hayvan bilgileri	Milli tarih ve kültür bilgisi
Bilgi ayıklama becerisi	Bilgiyi organize etme becerisi	Siyaset ve politika bilgisi	Temel düzeyde siber güvenlik bilgileri
Zaman yönetimi	Etkili not alma becerisi	Meslek dalları ve uzmanlık bilgisi	Temel kanun ve mevzuat bilgileri
Girişimcilik becerisi	Liderlik ve sorumluluk alma becerisi	Vatandaşlık ve milli savunma bilgisi	
Merak ve hayal gücü	Arabuluculuk ve sorun çözme becerisi		

Tablo 1'e bakıldığında bireyin bilgi çağında edinmesi gereken bilgi ve beceriler yer almaktadır. Genel olarak bireyin bilgi edinmesi değil ihtiyaçlarını belirlemesi ve bu ihtiyaçları giderecek bilgi ve becerilere ulaşabilme becerisinin gelişmesi beklenmektedir. Tabloda yer alan becerilerin birçoğu ilkökul düzeyinde temelleri oluşturulan becerilerdir. Özellikle yaratıcı düşünme becerisinin

küçük yaşlardan itibaren geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda ideal yurttaş oluşturma sürecinde erken çocukluk döneminin de öneme dikkat çekilmelidir. Ülkemizde okul öncesi eğitim zorunlu değildir. Bu konuda birçok çalışma yapılmakla birlikte okul öncesi eğitimin neden zorunlu olmadığına ilişkin çok az sayıda çalışma vardır. Mevcut Milli Eğitim Bakanı'nın eğitim kö-

kenli bir akademisyen yani okul öncesi eğitimin önemini bilen bir bakan olduğu düşünülürse okul öncesi eğitimin zorunlu olmamasında başka faktörlerin etkili olduğu söylenebilir. Yazının devamında açıklanacak olan bu faktörleri göz ardı ederek okul öncesi eğitimi zorunlu hale getirmek bir balığı karada yaşamaya için zorlamaya benzer. Söz konusu faktörler ekonomi, toplumsal perspektif ve bilinçtir. Öncelikle okul öncesi eğitimin zorunlu olması durumunda il ve ilçeler dışında yer alan belde ya da köylere okul öncesi kurumu açılmalıdır. Bu kapsamda bu okulların yapılması, gerekli araç-gerecin temin edilmesi, öğretmen ya da personel alımı gibi faktörler bir araya geldiğinde bütçeye çok yüklü bir rakam olarak yansımaktadır. Bu durumda öncelikle mali olarak planlamanın yapılması gerekmektedir. Kurulması gereken okul sayısı, alınması gereken araç-gereçler (okul öncesi eğitim kurumlarının gerek fiziki yapısı gerekse araç-gereçleri ilkokullardan daha maliyetli olmaktadır) ve görevlendirilecek personelin (öğretmen, yönetici, yardımcı personel vb.) mali yükü göz önüne alınmalıdır.

Bir diğer konu ise toplumsal perspektiftir. 10.07.2019 tarihinde yayımlanan "Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" kapsamında anasınıfına başlama yaşı 57-68 ay, anaokuluna başlama yaşı ise 36-68 ay olarak belirlenmiştir. Anasınıflarının zorunlu eğitime dâhil edilmesi durumunda 57 ay yani 4,5-5 yaşındaki çocukların anaokullarına başlaması gerekmektedir. Mevcut durum göz önüne alındığında kırsal yerleşim yerlerinde yaşayan aileler 4,5-5 yaşındaki çocuklarını bağlı buldukları il ya da ilçelerdeki anaokullarına göndermek zorunda kalacaklar. Taşınmalı eğitim şeklinde ya da özel araç ile yapılacak olan bu taşıma işlemi gerek 4,5-5 yaş çocukları gerekse aileleri için büyük sorun teşkil edecektir. Her ne kadar kanunen okul öncesi eğitim zorunlu eğitime tabi tutulup ailelerin yasal olarak çocuklarını göndermeleri zorunlu kılınsa da bu, toplum tarafından kabul edilmeyebilir. Hiçbir aile 4,5 yaşındaki çocuğunu taşınmalı şekilde başka bir yere göndermek istemez, aileler de buna zorlanamaz. Bazı durumlarda yasal düzenlemeler toplumsal perspektife boyun eğmektedir. Buna örnek olarak 28.11.1925 tarihli şapka

kanunu gösterilebilir. Bu kanun halihazırda kanunlar içerisinde yer almasına rağmen uygulanmamaktadır. Bunun sebebi ise toplumsal perspektiftir. Toplum tarafından kabul görmeyecek olgu ve olayların kanun ile yasallaşması uygulanabilirliğini artırmamaktadır. Okul öncesi eğitim zorunlu eğitime tabi edildiğinde ve aileler bu zorunluluğa uymayarak çocuklarını okullara göndermediğinde yönetim erkinin yaptırım gücü de kısıtlı olacaktır. Bu nedenle okul öncesi eğitimin zorunlu eğitime tabi tutulması için öncelikle tüm toplumsal yaşam alanlarında okul öncesi eğitim kurumları açılmalıdır. Günümüz ekonomisinde bu durum çok zor olduğundan da bu düzenleme uygulanabilir değildir. Her ne kadar bilimsel olarak okul öncesinin zorunlu olması gerçekçi bir düzenleme gibi dursa da uygulanabilirliği düşüktür.

Bu noktada dikkat edilmesi gereken asıl husus ise mevcut durumları değiştirirken toplumsal yapının dikkate alınmasıdır. Günümüzde ülkeler arasında eğitim başarısını ölçen PISA ve TIMSS gibi sınavlar sıklıkla araştırma ve tartışma konusu olmaktadır. Bu sınavlarda ilk sıralarda genellikle Singapur, Finlandiya ve Estonya gibi ülkeler yer almaktadır. PISA 2015'e katılan tüm ülkeler dikkate alındığında fen okuryazarlığı alanında; ortalama puanı en yüksek olan ülkeler, Singapur, Japonya, Estonya, Tayvan (Çin) ve Finlandiya; okuma becerileri alanında Singapur, Hong Kong (Çin), Kanada, Finlandiya ve İrlanda iken matematik okuryazarlığı alanında Singapur, Hong Kong

(Çin), Makao (Çin), Tayvan (Çin) ve Japonya ilk sıraları paylaşmaktadır (MEB, 2015).

Bu kapsamda ülkemiz için yapılacak olan eğitim düzenlemelerinde bu ülkeler incelenip çıkan sonuçları uygulamaya kalkmamız eğitime yapılacak olan en büyük haksızlık olarak görülmektedir. Finlandiya 1,5 milyon öğrencisi olan bir ülke iken Estonya'nın toplam nüfusu 1,3 milyondur. Türkiye'de öğrenci sayısı 25,5 milyon olup en son verilere göre 143 ülkenin toplam nüfusundan fazla öğrencisi bulunmaktadır. Bu kapsamda bu ülkeler ile karşılaştırma yaparak buna uygun düzenlemeler yapmak uygulanabilirliği olmayan bir uğraştan öteye gitmeyecektir. Ülkemizde yapılması planlanan düzenlemeler için öncelikle iç dinamiklerimizi analiz etmeliyiz. Toplumsal yapı, dini yapı, ekonomik yapı ve benzeri fraksiyonlar dikkate alınarak toplumun kabullenebileceği ve uygulandığında "sırtımayacak" bir düzenleme ile zorunlu eğitimi kurgulamalıyız. Köy Enstitüleri örneğinde olduğu gibi ülkemiz kendi araştırmacıları, bilim adamları, öğretmenleri ve diğer paydaşları ile kendine uygun bir eğitim sistemi ve zorunlu eğitim yapısı kurabilecek düzeydedir. Bu kapsamda ithal eğitim sistemleri yerine yerli eğitim sisteminin önemini vurgulamalı ve buna uygun adımlar atmamızdır. İranlı sosyolog Ali Şeriatî'nin (2015) "Aydın" adlı eserinde de belirttiği gibi "kültür ve medeniyette ithal üretimi, medeniyet satın alma yani ileri medeniyetin sembol ve malzemelerini ihraç veya ithal etme, alıcıya sürekli tekrarlanan albenili yalanlardan başka bir şey düşmeyen, onun cebini boşaltan ve bu oyunun sonsuza kadar tekrarlandığı daimi bir alışveriştir" (s. 50).

Öğrencinin okul öncesi eğitim almasında ailenin bilinçli olma durumu da önemli bir etkidir. Özellikle bilinçli olmayan aileler okul öncesini "oyun oynanan ve zaman öldürülen" bir olgu olarak görmeleri okul öncesine katılımı büyük sorunlar yaşanma-

sına yol açmaktadır. Bu konuda öncelikle ailelerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Okul öncesi eğitimin eğitim-öğretim sürecinin ilk basamağı olduğu, ilkokul için temel becerilerin alt yapısının hazırlandığı ve okul kültürünün benimsendiği bir öğretim basamağı olduğu konusunda aileler bilinçlendirilmelidir. Bu süreç sadece MEB tarafından yürütülmemeli tüm toplumsal yapıların eşgüdümü ile okul öncesine ilişkin aile bilinçlendirme faaliyetleri ivedilikle yürürlüğe sokulmalıdır. Gerek bakanlık gerek öğretmenler / akademisyenler gerekse STK'lar ve özellikle de medya bu konuya yönelik çaba göstermelidir. Aileler okul öncesinin önemini içselleştiremediği sürece, okul öncesine katılım suni ve kısa süreli olarak artış gösterecektir. Bu kapsamda "kadına şiddet" ve "hayvanlara yönelik şiddet" konularında olduğu gibi tüm toplumun bu konuda iş birliği ile çalışması elzemdir.

Zorunlu eğitime ilişkin bir diğer yanılsama ise süresel uzunluktur. Zorunlu eğitimin süresinin artması eğitimin kalitesinin artmasına yönelik yanlış bir inanç toplumumuzda yer almaktadır. PISA sınavı her ne kadar kıyaslamalar için uygun bir sınav olmasa da (PISA sınavında yer alan sorular analiz ve sentez becerilerini ölçerken ülkemizde eğitim gören öğrenciler daha çok bilgiyi alma ve verme şeklinde bir anlayışa sahiptir. Her ne kadar yapılandırmacı anlayış denilse de ülkemizde hala ezberci anlayış devam etmektedir. Gerek sınavların çokluğu gerekse sınavların içeriği öğrencileri ezber-

ci anlayışa itmekte, bu durum da öğrencilerimizin analiz ve senteze dayalı sorulara alışık olmamasına yol açmaktadır. PISA sınavındaki başarısızlığımızın en temel sebebi budur) PISA sınavlarında ilk sıralarda yer alan Singapur'da zorunlu eğitim 6 yıl olup ülkemizde 8+4 (8 yıl bir öğretim kurumunda okumak zorunlu iken son 4 yıl açıktan okunabilmektedir) şeklindedir. Buna rağmen PISA sınavında daima zirvede olan bir ülkedir. Bu kapsamda zorunlu eğitimin süresinin artması ile başarı arasındaki ilişki irdelenmelidir. Zorunlu eğitim ideal yurttaş yetiştirme süreci olup bu süreç devletin devamı ve bekası için gereken insan gücü üretme amacı taşımaktadır. Bu aşamada 12 yıllık zorunlu eğitim müfredatlarında yer alan dersler ve içerikleri gözden geçirilmelidir. Burada şu soruyu sormamız gerekmektedir. Ortaöğretim sürecinde (12 yıllık zorunlu eğitimin son 4 yılı) müfredatta yer alan türev, integral, nükleit asitler ve manyetizma gibi konuların ideal yurttaş ile ilişkisi sorgulanmalıdır. Bu açıklamadan türev, integral ve manyetizma gibi konuların önem arz etmemesi gibi bir anlam çıkarılmamalıdır. Her türlü bilginin kendi uzmanlık dalı için önemi sorgulanamaz ancak zorunlu eğitimin temel mantığının ideal yurttaş yetiştirmek olmasından dolayı bu tür bilgilerin ya da becerilerin zorunlu eğitim içerisinde yer alması tartışmaya açılmalıdır. Tablo 1'de bilgi çağında bireylerin sahip olması gereken bilgi ve becerilere örnekler verilmiştir. Zorunlu eğitim kapsamının özel uzmanlık gerektiren bilgiler yerine daha hayati öneme sahip bilgiler içermesi, hem müfredatı pratik hale getirecektir hem de öğrencilerin sürece yönelik daha olumlu tutumlar sergilemesine yol açacaktır. Bu sadeleştirme hem öğrencilerin zorunlu eğitime bağlılığını artıracaktır hem de eğitim-öğretimden zevk almalarına olanak sağlayacaktır. Böyle bir sadeleşme sürecinde müfredatların hafifletilmesi uzun süredir devam eden "ağır müfredat" sorununu da kendiliğinden çözecektir. Bu şekilde yapılacak olan müfredat / ders/içerik sadeleştirilmesi zorunlu eğitimin süresinin de tartışılmasına yol açabilir. Zorunlu eğitim süresi ile Milli Eğitim Bakanı Prof. Dr. Ziya Selçuk bir konuşmasında "Bütün dünyaya baktığımızda, gelir düzeyi ne olursa olsun, bir çocuk zorunlu eğitim denilen 8-9 yıllık öğretim süresi içerisinde, ki bizde çok yüksek, İngiltere gibi bir iki ülke dışında bu derece

uzun bir öğretim süresi yok. Bir de Türkiye'de var, 12 yıllık eğitim süresi... Genel olarak 8-9 yıllık bir zorunlu eğitim süresi var. Ülkeler, 8-9 yılda vatandaşlığın gereğini, temel bilgileri verip, ondan sonra uzmanlaşmaya yönlendiriyor. Lisedeki bir çocuğun 15-16 tane dersi alması, anlaması, derinleşmesi mümkün değil. Sınıfta kalmanın hemen hemen hiç mümkün olmadığı bir ortamda da, öğrenci zaten ben geçeceğim diyor. O zaman da dört işlemi bilmeden lise bitiriliyor. Üniversitede zayıf kalıyorlar. Birçok dersten yüzeysel bilgi alacağına, yönelmek istediği, yeteneğinin olduğu alanda yoğunlaşsın. Her şeyden azar azar değil, belli konularda derinlik kazanması gerekiyor. Bir çocuğun küçük küçük çukurlar kazmak yerine, kuyu kazması gerekir. Kuyu kazmasa hayatta da kökleri zayıf kalır". Şeklinde yaptığı açıklama ile konuyu çok iyi özetlemektedir. Bu kapsamda Milli Eğitim Bakanlığı; üniversite öğretim elemanları (alan uzmanları), öğretmenler, yöneticiler, STK'lar, aileler ve öğrencilerden oluşan bağımsız bir komisyon ile bu konuyu görüşüp zorunlu eğitimin süresine yönelik bir çalışma yapması ülkemizin geleceği bakımından önem arz etmektedir.

Zorunlu eğitimin süresi belirlenirken dikkat edilmesi gereken bir diğer konu da teknik eğitim meselesidir. Ülkemizde mevcut durumda 12 yıllık zorunlu eğitim teknik eğitimdeki başarıyı engellemektedir. Zorunlu eğitimin uzunluğu teknik eğitime yönlendirmelerde gecikmelere dolayısı ile ülke ekonomisinde düzeltilemeyecek hasarlara yol açmaktadır. Öncelikle teknik eğitimin önemi vurgulanmalıdır. Almanya ve Japonya gibi gelişmiş ülkeler teknik eğitime önem vermekte ve küçük yaşlarda yönlendirmeler yapmaktadır. Bu kapsamda zorunlu eğitim süresinin kısaltılması dolayısıyla gerek duyulan teknik insan alt yapısının erken yaşlarda bu alanlara yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu konuda toplumun da bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle aileler mesleki eğitimi "bir seçenek" olarak değil "en son seçenek" olarak görmektedir. Okul öncesi eğitimde olduğu gibi mesleki eğitimde de, önemine yönelik, toplumsal bir anlayış kazanmamız gerekmektedir. Bu konuda MEB mesleki eğitim ile ilgili çalışmalar yapmalı ve yönlendirmelere özen göstermelidir.

Zorunlu eğitimi belirlerken "hedef" ve "ihtiyaç" kavramları kapsamlı olarak ele alınmalıdır. Eği-

tim sistemlerine yol gösteren hedefler mi yoksa ihtiyaçlar mıdır? İlk bakışta hedef ile ihtiyacın benzer olduğu düşünülebilir. Hedef genel olarak bir erkin oluşturduğu ve topluma yön veren beklentilerdir. İhtiyaçlar ise bizzat bireyin ve toplumun gereksinim duyduğu bilgi ve becerilerdir. Kısaca hedefler merkezi bir yapıdan gelip dayatmacı bir anlam kazanırken, ihtiyaçlar çağın bir getirisi olarak kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda eğitim sistemleri yapılandırılırken temel çıkış noktamız ihtiyaçlar olmalıdır. Bu ihtiyaçların kaynağı da genelde toplum özelde bireydir. Sonuç olarak güçlü bir ülke için ideal yurttaşlara ihtiyacımız vardır. İdeal yurttaşlar yetiştirebilmek için sağlam bir zorunlu eğitim sistemi gerekmektedir. Bu kapsamda eğitim sisteminin oturtulabilmesi ekonomik, siyasal ve toplumsal gelişmenin de önünü açacaktır. Eğitim sisteminin başarısı için "panoptikon"¹lerden kurulmalıyız.

Kaynaklar

- Akyüz, Y. (2006). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bentham, J. (2008). *Panoptikon-Gözün İktidarı*, (Çev: Z. Özarslan, B. Çoban), İstanbul: Su Yayınevi.
- Budak, L. ve Budak, Ç. (2014). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne ilköğretim programları (1870-1936), *TSA*, 18 (1), 51-68.
- Coşgun, S. (2014). Bir yurttaş yetiştirme denemesi: Sokrates ve ideal insanı, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*; (29): 68-80.
- Fagan, J. (2015). *Panoptikon*, (Çev: Ş. İşler), İstanbul: Sel yayıncılık.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2007). *İktidarın Gözü*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kadıoğlu, A. (2006). *Zaman Lekesi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Karahan, A. (2009). İnsan kaynaklarının geliştirilmesine katkısı açısından personel güçlendirme yaklaşımı: Afyon Kocatepe Üniversitesi Hastanesi örneği, *Sosyal Bilimler*, 7 (1), 95-114.
- Krishnan, S. K., Bopaiah, S., Bajaj, D. ve Prasad R. (2013). Organization, generation and communication – infosys experience. *NHRD Journal*. 10, 85-93.
- McElroy, M. (2013). *While in womb, babies begin learning language from their mothers*, News and Information, University of Washington.
- MEB (2015). *Uluslararası öğrenci değerlendirme programı PISA 2015 ulusal raporu*, Ankara: M.E.B. Ölçme Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Petrovic, A. (2017). *Early learning starts before birth*, Early Childhood Development, ND Foundation.
- Strauss, W. ve Howe, N. (1991). *Generations: The History of America's Future, 1584-2069*. New York: Quill.
- Şeriati, A. (2015). *Aydın*, Ankara: Fecr Yayınları.
- Tari, A. (2011). *Z Generation*. Budapeşte: Tericum Kiadó Kft.
- Üstel, F. (2009). *Makbul Vatandaşın Peşinde: II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Warnick, R. (1993). *Back to the Future: U.S. Domestic Travel and Generational Trends, 1979 to 1991*. Resort and Commercial Recreation Association'de sözlü bildiri olarak sunulmuştur, New Paltz, New York: Mohonk Mountain House.

1 Panoptikon İngiliz filozof Jeremy Bentham tarafından tasarlanmış bir hapishane mimarisidir. Bu mimaride mahkûmları gözleyebilen bir kule hapishanenin ortasında yer almakta ancak mahkûmlar kulenin üst tarafını görememektedir. Kule ise tüm mahkûmları görebilecek şekilde konuşlandırılmıştır. Gözlenen mahkûmlar bir süre sonra bu duruma uyum sağlamakta ve kulede gözetleyici olmasa bile kurallara sıkı sıkıya uymak zorunlu kalmaktadırlar (Bentham, 2008; Fagan, 2015). Bu düzeneği Fransız filozof Michel Foucault eğitime uyarlamakta ve yönetim erkinin panoptikon benzeri kuleler ile kurulu bir eğitim modelleri oluşturduklarını ve öğrencilerin özgür düşüncelerinin önüne geçmelerini eleştirmektedir (Foucault, 1992; 2007). Bu sisteme göre belirli kurallar yönetim erki tarafından kurulmakta ve bireylerden bu kurallara harfiyen uymaları istenmekte aksi takdirde kurulu düzenden çıkarılma ile tehdit edilmektedirler. Bu kapsamda başarılı bir eğitim için bu tarz baskılardan ve gözetlemelerden sıyrılıp özgür düşünebilen bireyler yetiştirmeliyiz.